Neologismele recente în limba română – reflex al globalizării

Carmen-Gabriela PAMFIL, Elena TAMBA DĂNILĂ*

Key-words: *Romanian language*, *receptiveness*, *recent neologisms*, *borrowed words*

Globalizarea sau *mondializarea* oferă națiunilor angajate într-un astfel de proces posibilitatea înțelegerii unitare a realităților de tot felul, având ca rezultat firesc şi imediat omogenizare conceptuală şi lingvistică. Astăzi se produce o rapidă înnoire lexicală pretutindeni în lumea civilizată, grație mijloacelor informatice care favorizează comunicarea rapidă şi, mai ales, accesul populației largi la informații în special de natură tehnică, ştiințifică şi artistică.

Româna, limbă foarte receptivă la noutățile tehnice, financiare, sociale, ştiințifice, culturale etc. dispune de mijloacele adecvate unei asemenea emancipări. În primul rând, sunt adaptate la sistemul lingvistic românesc, cum vom vedea, în grade diferite, împrumuturile lexicale; într-o măsură deloc neglijabilă, sunt, de asemenea, calchiate cuvintele şi sensurile străine de strictă necesitate.

La ora actuală, sursa principală de îmbogățire lexicală şi semantică o reprezintă engleza. Trebuie precizat însă că franceza, care, la rândul ei, s-a deschis în ultimele decenii influenței engleze (vezi Le Petit Robert 2011), nu a încetat să furnizeze cuvinte şi sensuri noi, pentru domeniile culturale şi sociale, mai ales.

Față de cuvintele recente lexicografii au avut, mai cu seamă în trecut, o atitudine, cel mai adesea, de respingere. Aşa s-a întâmplat în secolul al XIX-lea cu „galicismele", considerate a fi invadat limba fără rost. De aceea, Puşcariu şi echipa lui nu au înregistrat în aşa-numita serie veche a *Dicționarului limbii române* (DA), cuvinte, pe atunci rare, precum *abandona, abiturient, abject, abjura, abolire, abdominal* şi altele asemenea. Nici în DLR, seria nouă a *Dicționarului Academiei*, nu s-a manifestat o receptivitate mai mare față de cuvântul recent. (De altfel, dicționarele academice europene sunt, în general, restrictive, în acest sens). Singur, A. Philippide, în fragmentul de *Dicționar al limbii române* (*A – dăzvăț*), şi-a propus să înregistreze toate cuvintele limbii române de la acea dată, deci şi toate neologismele (inclusiv barbarismele), în temeiul faptului că „vechi în limba noastră, *curat vechi*, sunt numai elementele latineşti moştenite din limba latină de pe vremea când romanizau romanii pe traci şi pe daci… Încolo, toate cuvintele intrate în româneşte, de la cele dintâi elemente slavoneşti până la *tramvaiul* de astăzi, au fost şi sunt neologisme"[1].

Trebuie remarcat faptul că în volumele din DLR apărute în ultimele decenii şi-au făcut loc şi unele (puține, ce-i drept) cuvinte noi cu durată efemeră sau rarități

* Academia Română, Filiala Iaşi, Institutul de Filologie Română „A. Philippide", România.

[1] *Scrisori către Ioan Bianu*, vol. III, p. 308, apud Pamfil 2008: 93-94.

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)

lexicale: *daciadă*, *dan* „grad acordat maeştrilor în artele marţiale”[2], *dance* „gen de muzică electronică”, *dantolog*, *dao* „principiu din filozofia chineză”, *dealer*, *debirocratiza*, *debriefing*, *decreţel*, *decupabil* etc. Deşi mai receptive la noutăţi, nici dicţionarele generale de tip DEX sau NDU nu înregistrează prea mult din lexicul recent.

Revenind la cuvintele recente, anticipăm că multe dintre cuvintele foarte noi îşi vor găsi, firește, locul potrivit în limba română, căreia îi vor adăuga precizie, acurateţe şi suplețe. Dar, în stratul cel mai nou de neologisme intrate acum în română figurează şi multe barbarisme, cuvinte introduse, fără a fi fost necesar, mai ales din engleză. Aceste anglicisme vor dispărea, desigur, peste câtva timp, asemenea franţuzismelor la începutul secolului trecut, printr-un proces natural de decantare. Dar până atunci ele sunt frecvent folosite, în primul rând de anglofili; restul vorbitorilor români nu le cunosc sensul, întâmpinând adesea dificultăţi în înţelegerea unor mesaje din mass-media[3], cu precădere. Era, de aceea, necesar, un dicţionar precum *Dicţionarul ilustrat de cuvinte şi sensuri recente în limba română*, redactat de Elena Dănilă şi Andrei Dănilă (DCSR), care vine în sprijinul depăşirii unor asemenea neajunsuri. Bine-venită este şi noua ediţia (a III-a), îmbogăţită şi îmbunătăţită, a *Dicţionarului de cuvinte recente*, realizată de Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan şi Coman Lupu (DCR[3]).

În tradiţia lexicologiei şi lexicografiei româneşti sunt considerate neologisme nu numai împrumuturile intrate în epoca modernă a limbii române (începând cu sfârşitul secolului al XVIII-lea), ci, pe bună dreptate, şi mai noile creaţii lexicale pe teren românesc, multe aparţinând registrului familiar, argotic şi, desigur, figurat[4]. În acelaşi sens, au procedat şi autorii *Dicţionarului ilustrat de cuvinte şi sensuri recente*, acordând egală importanţă împrumuturilor şi creaţiilor interne recente[5]. Au adăugat însă şi numeroase construcţii fixe (idiotisme), în special sintagme, traduse (calchiate), mai ales din engleză şi franceză, în română, care vin să îmbogăţească semantismul unor cuvinte (şi nu numai neologisme) mai vechi. S-a realizat astfel în paginile acestei lucrări, o succintă şi edificatoare descriere a lexicului neologic românesc actual. De aceea, în continuare, vom utiliza acest dicţionar ca principală sursă, pe baza căreia am analizat aspectele menţionate din limba (literară) actuală.

Aşadar, în *Dicţionarul ilustrat de cuvinte şi sensuri recente* sunt înregistrate, adesea pentru prima dată, mai toate cuvintele împrumutate din limbi străine şi create pe teritoriul limbii române în ultimele patru-cinci decenii.

Pe baza materialului oferit de dicţionarul amintit, elementele lexicale recente pot fi încadrate în următoarele categorii:

[2] Precizăm că în asemenea situaţii, autorii DLR au introdus o inovaţie la precizarea etimologiei: – Cuv. japonez. Cf. fr. *dan*. Aşadar, sursa directă ocupă locul secundar [!]. Tot aşa, *dao* – Cuv. chinezesc. Cf. fr. *dao*.

[3] Puţine neologisme recente au intrat în literatura beletristică, cea care operează o primă şi uneori o definitivă selecţie. Deocamdată, ele sunt prezente în presa scrisă şi vorbită; termenii speciali (tehnici, ştiinţifici etc.) figurează deja în manuale şi tratate.

[4] Pentru definiţia clasică a neologismului şi despre aspecte esenţiale referitoare la acestea, vezi Pruvost, Sablayrolles 2003.

[5] Florin Marcu, de pildă, deşi îşi propune să includă în dicţionarele sale neologice şi creaţiile româneşti, în fapt, tratează rar asemenea formaţii lexicale.

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)

1) împrumuturi de termeni noi din limbi străine, de obicei din engleză, dar şi din franceză:

a) unele adaptate, chiar dacă deocamdată numai parţial, la sistemul fonetic şi morfologic al limbii române (au, de regulă, forme flexionare specific româneşti): *accesoriza, acroşaj (publicitar), adict, adidas, adviser, airbag, antifurt, antiperspirant, audit, background, banner, bax, bestseller, betablocant, bip, bit, blazer, blister, blog, blogger, blura, bodyguard, bold („aldin"), brand, branding, briefing, broker, brokeraj, buffer, bug, bumper, business, card, cart, catering, chart, check-in, chips, cip, climatizor, climatronic, clip, clona, clonă, computer, computeriza, comunitar, comunitarism, concordanţier, concurenţial, consumism, crawl, criogenie, criza, croissant, curricular, cutter, cybercultură, deadline, dealer, dealership, decomuniza, leasing, mop, mouse, multimedia, quarc, pacemaker, racket, rating, reloca, remake, repondent, respondent, ringtone, scoring, screening, scroll, shooting, socializa, sponsor, sponsoriza, spot, staf, star, stent, (memory-)stick, sticks, stimulator (cardiac), stres, stresa, stripper, striptease, stripteusă, subcontract, summit, supermarket, suspans, sustenabil, tabloid, tabuiza, taliban, talk-show, target, targeta, teflon, teleconferinţă, teleprompter, teleshopping, temporiza, termoizola, termoizolant, tester, thriller, tomograf, toner, topic, top-model, trade-center, trademark, trend, troler, tsunami, tuna („*orna*"), updata, update, upgrada, upload, uploada, xerocopia, xerox, xeroxa, yahoo, zip, zoom* etc.;

b) altele, neadaptate, utilizate ca atare: *acquis (comunitar), adserving, adware, after-shave, al dente, all inclusive, anti-aging, army, baby-sitter, banking, beauty center, big brother, brain-drain, burnout, buy back, challange, checkout, check-up, checkpoint, cloning, comics, comeback, networking, new-wave, playstation, pole-position, pop-art, pop-corn, real-time, reality-show, roaming, science-fiction, scoring, scratch, shopping, sign-in, sign-out, taekwando, tagliatelle, ticketing, tiramisu, undo* etc. Pare neverosimil, dar asemenea barbarisme sunt destul de des folosite de vorbitorii actuali, depăşind adesea 100 000 de ocurenţe; astfel, internetul prezintă următoarele situaţii[6]: *account manager* (136 000 utilizări), *advertising* (3 760 000), *advisor* (99 800), *after school* (217 000), *challange* (530 000), *downloada* (562 000), *real-time* (555 000), *tips* (980.000), *trademark* (106 000) etc., pentru a ne opri doar la câteva exemple. Acest fapt obligă la includerea unor asemenea cuvinte în seria neologismelor recente (deşi multe dintre ele efemere), pe care lexicograful se simte dator să le descrie şi să le definească, să prezinte modele de utilizare a lor în context, să le descopere etimologia, să le stabilească domeniile de utilizare, regimul gramatical etc.;

2) traduceri (calchieri) ale unor termeni sau ale unor îmbinări stabile (cel mai adesea sintagme) din engleză şi/sau din franceză în română, care adaugă sensuri şi construcţii noi în structura semantică a unor cuvinte vechi, neologice sau moştenite:

a) *descărca* (= engl. *download*), *fereastră* (= engl. *window*), *pagină* (= engl. *page*), *parolă* (= engl. *password*), *plin* (= engl. *full*), *reţea* (= fr. *réseau*, engl. *network*), *tastă* (= engl. *dial*, *key*) etc.;

[6] Cifrele sunt obţinute în septembrie 2011, cu ajutorul căutării avansate cu browser-ul Google search, doar pentru texte în limba română din România.

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)

b) *adresă (de poştă) electronică* (= engl. *electronic mail*, fr. *adresse électronique*), *aer condiționat* (= engl. *air conditioning, air conditioner*, fr. *air conditionné*), *agenție de rating* (= engl. *rating agency*), *bancă de date* (= engl. *data bank*, fr. *banque de données*), *bază de date* (= engl. *database*, fr. *base de données*), *carte electronică* (= engl. *electronic book*, fr. *livre électronique*), *cititor de carduri* (= engl. *card reader*), *coadă-de-maimuță* (= eng. *monkey tail*), *cuptor cu microunde* (= engl. *microwave oven*), *cutie neagră* (= engl. *black box,* fr. *boîte noir*), *fructe de mare* (= fr. *fruits de mer*, it. *frutti di mare*), *lentile de contact* (= fr. *lentille de contact*, engl. *contact lenses*), *nume de cod* (= engl. *code name*), *război psihologic* (= fr. *guerre psychologique*), *război rece* (= engl. *cold war*), *reconstrucție facială* (=engl. *facial reconstruction*), *spălare de bani* (= engl. *money-laundering*), *storcător de fructe* (= engl. *juice maker*), *telefon celular* (= engl. *cell phone*), *unitate centrală* (= engl. *central unit*), *supliment alimentar* (= engl. *food supplement*), *timbru verde* (= engl. *green tax*);

3) a) creațiile lexicale interne, cele mai multe familiare sau argotice, au la bază atât cuvinte (vechi) româneşti, cât şi neologisme, dintre cele mai recente (provenite nu numai din limbile occidentale): *aburi, amărăştean, aplaudac, asomator, bengos, bipui, blătui, blogări, blogărime, boldui, brandui, cafeli, căpşunar, căpşuniadă, căpuşa, ceauşel, chatui, clica, cocălar, crăckui, cuponar, cuponiadă, decembrist, decoperta, furăciune, piarist, plopist, premergător, salvamar, secretiza, secretomanie, silicona, sticlă* („ecran TV"), *străinez, şedinţoman, şedinţomanie, şpăgui, teledon, tembeliza, teribilism, teribilist, termosistem, tonetar, traseism, traseist, ţeapă, ţepui, vrăjeală, zvonac, zvonistică* etc.;

b) o altă categorie ar reprezenta-o evoluțiile semantice create recent, mai ales prin procedee stilistice, fără modele certe în limbile străine, dar cu posibile similitudini de generare. S-ar putea integra, astfel, universaliilor lingvistice, care reflectă mentalul uman, în general. Acestea îmbogățesc semantismul unor cuvinte vechi, precum *cheie*, în construcțiile apozitive: *cuvânt-cheie, detaliu-cheie,* sau *capcană*: *maşină-capcană*; în locuțiuni, ca *la cheie* ori în expresiile *a fi pe sticlă* ori *a fi paralel cu…* Cuvintelor respective nu li s-a mai precizat nici etimonul primar, în a cărui structură semantică nu se regăsesc sensurile şi unitățile frazeologice prezentate, şi nici etimonul calchiat, indicat cu cf., în situațiile adecvate, menționate mai sus.

În limba română actuală apar numeroase abrevieri curent utilizate, precum: *AC, ASL, ATV, CD, CD-R, CD-ROM, CE, CEDO, CNP, CPU, CT, CV, LCD, PIB, RAM, RCA, RMN, ROBOR, RSS, SA, SMS, SPP, SRL, SUV, TFT, TVA, UE* etc., multe înregistrate pentru prima dată în DCSR. Unele sunt împrumutate ca atare din diferite surse (*CD, DVD, nick, rasta, SMS, www* etc.), altele sunt creații interne (*CNAS, CSAT, CSM, NUP, ONG, OSIM, PF, PFA, PIB, RCA, SMURD, SPP* etc.). De regulă, construcțiile primite numai sub formă abreviată din limbile străine şi utilizate ca atare de vorbitorii români au fost tratate de Elena Dănilă şi Andrei Dănilă sub intrarea abreviată (vezi, de pildă, *CE, CEDO, CEO, SMS, VJ*); cele care sunt cunoscute şi în forma neabreviată sunt tratate în articole speciale, sub cuvintele respective, unde apare şi mențiunea (abrev.) (vezi, de pildă, *compact disc, rastafarian, nickname*).

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)

Frecvente în limbajul actual sînt şi abrevierile alfa-numerice, de tipul: 4 x 4, 3D etc.

Dacă pentru împrumuturile directe propriu-zise stabilirea etimonului nu pune probleme deosebite (*airbus* ○ Din engl. *airbus*; *bioenergie* ○ Din fr. *bioénergie,* engl. *bioenergy* etc.), pentru categoria cuvintelor şi sensurilor noi provenite în urma traducerilor din limbi străine, efortul de a descoperi modelele calchiate (traduse) este considerabil. Prezentăm câteva exemple lămuritoare, extrase tot din DCSR: cuvântul vechi *fereastră*, moştenit din latină (*fenestra*), şi-a adăugat sensul din informatică în urma traducerii cuvântului englezesc *window*; tot astfel, sintagma *aer condiţionat* provine din construcţiile engl. *air conditioning, air conditioner* şi fr. *air conditionné*. Deci, cuvântul românesc *aer* (< lat. *aer*)[7] s-a îmbogăţit cu sintagma respectivă, preluată în ultima vreme din franceză şi din engleză; *bancă de date* traduce pe engl. *data bank*, fr. *banque de données*; *coadă de maimuţă* calchiază engl. *monkey tail*; *lentile de contact* < fr. *lentille de contact*, engl. *contact lenses*; *comandă vocală* < engl. *voice command*; *spălare de bani* < engl. *money-laundering* etc. Autorii, în asemenea cazuri, au trimis cu cf. la cuvintele sau la construcţiile străine identificate a fi sursele celor româneşti.

Creaţiile lexicale interne sunt, de regulă, derivate cu sufixe (*benzinar* < *benzină* +*-ar*; *biodegradare* < *bio-* + *degradare*; cf. fr. *biodégradation*; *naşpet* < *naşpa* + *-et*; *plasticat* < *plastic* + *-at*; *zvonistică* < *zvon* + *-istică* etc.) şi creaţii analogice (*agresiona* de la *agresiune*, după *ambiţiona*; *alcoolscop* de la *alcool*, după *bronhoscop*; *canabicultor* de la *canabicultură,* după *agricultor*; *vitezoman* de la *viteză* + *-man*, după *recordman, sportsman* etc.).

O remarcă importantă se impune în urma acestei succinte analize: procesul actual de integrare a cuvintelor străine, în special de origine anglo-americană, nu este unul identic cu procesul de adaptare a neologismelor franceze, latineşti, greceşti (clasice), germane, din secolul al XIX-lea, chiar de la sfârţitul secolului al XVIII-lea, care a condus la crearea lexicului limbii române literare moderne. Atunci s-a produs nu numai o îmbogăţire lexicală şi semantică, asemenea celei din zilele noastre, ci s-a format un nou sistem lingvistic de acomodare a cuvintelor străine în română, sistem aflat şi la baza împrumuturilor recente. Multe cuvinte preluate *tale quale* astăzi din limbile cu care vorbitorii români vin în contact vor căpăta uc timpul forme specific româneşti şi se vor integra astfel în vocabularul limbii române. Nu puţine sunt cuvintele care, probabil, vor fi abandonate sau înlocuite cu altele, mai adecvate sistemului limbii române.

Bibliografie

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul", 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D–De.* Bucureşti, Universul, Intreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II: *De–Desţina;* şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F–I.*

[7] În *Dicţionarul Academiei* (seria veche), s.v. *aer*, sensul II, se menţionează: „După franţujeşte, găsim de timpuriu şi sensul de «înfăţişare, aspect, expresie, fizionomie»", semn că autorii s-au simţit datori să precizeze faptul că nu toate sensurile cuvântului *aer* provin din latină.

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)

Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J–Lacustru.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă–Lepăda.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepăda–Lojniță.* Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1948.

DCR^3 = Florica Dimitrescu (coordonator), Alexandru Ciolan şi Coman Lupu, *Dicționarul de cuvinte recente*, Bucureşti, Editura Logos, 2013.

DCSR = Elena Dănilă şi Andrei Dănilă, *Dicționarul ilustrat de cuvinte şi sensuri recente în limba română*, Bucureşti, Editura Litera, 2011.

DEX^2 = (Academia Română) *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

DLR = (Academia Română) *Dicționarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei. Tomul VI. Litera *M*: 1965–1968; Tomul VII. Partea 1. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972–1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986–1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982–1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ț*: 1994 ; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W, X, Y*: 1997–2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000 ; Tomul I. Partea a 3-a. Litera *D. D – Deînmulțit:* 2006; Tomul I. Partea a 4-a. Litera *D. Deja – Deținere:* 2006; Tomul I. Partea a 5-a. Litera *D. Deținut – Discopotiriu:* 2007; Tomul I. Partea a 6-a. Litera *D. Discord–Dyke:* 2009; Tomul IV. Litera *L. L–Lherzolit:* 2008; Tomul V. Litera *L. Li–Luzulă:* 2008; Tomul I. Partea a 7-a. Litera *E. E–Erzaț:* 2009; Tomul I. Partea a 8-a. Litera *E. Es–Ezredeş:* 2010; Tomul III. Literele *J, K, Q:* 2010.

Le Petit Robert 2011 = *Le Nouveau Petit Robert*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 2011.

Le Trésor de la Langue Française Informatisé (tlfi) – http://atilf.atilf.fr/

NDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române.* Bucureşti – Chişinău, Litera Internațional, 2006.

Pamfil 2008: Carmen-Gabriela Pamfil, *Alexandru Philippide*, Bucureşti, Editura Litera Internațional.

Pruvost, Sablayrolles 2003: Jean Pruvost, Jean-Francois Sablayrolles, *Les néologismes*, Paris, PUF.

Recent Neologisms in Romanian – Reflection of Globalization

This paper deals with Romanian neologisms, either borrowed words from other languages or Romanian words that were created in the last 30 years. Globalization offers all nations engaged in such a process the possibility of common understanding of all kinds of realities, having as immediate result the conceptual and linguistic homogenization. Thus, today, in the civilized world, there is a fast lexical innovation due to computer resources that promote fast communication and to the broad public access to technical and scientific information. The Romanian vocabulary is enriching rapidly thanks to its receptiveness to technical, financial, social, scientific and cultural innovations and has the adequate resources to such emancipation.

BDD-V2606 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 10:04:25 UTC)